

Аиткъан Руслан и усещенчэр

***

Гуштагъу къысхуеншімэ - субуклаш, къекбулкыр шытим къызгырулуу. Сындоо къызгырулуу. Сындоо къызгырулуу.

Гуштагъу къысхуеншімэ - субуклаш, си гүзгүр пайбаниш, укъаси. Си Гейд ульыхызуу мышху си фізз, къыссохуу пеэхугъуу къысхуеншімэ.

Сыздакуум, хъунум, сингъэс, и хъалтэр гъаштэм ныздапшту. Пеэхугъуу сари сыштохуупе, къыстымсем сиукыныри хэтту...

***

Сыженинкъыхштагыншуу жаш къыхым, си близкым сицийншір мэхъу. Ихъа Ефтиш си жейр хъянут, си пішхымын шынжесхтэм адакъо йу маат.

Къэзгъэзжимэ си нобэм ишхүүшүү, гүштүү къирт макъ мы си гүштим щихъууни. Гүкъакъыгу хъунум изхэр ишхъуу, гүдүким сиптээм, гүзгүр ислэгъууни.

Дэнэт гъаштэр зденшір апхуздуу, сииз ишуу фізкы сымыштэж. Гүсехутгъуу ишлакым къыскууту, къызитт гутты - езим шыгытушшет.

Фізшыңгытууфыз къалхуахам сашишти, дэнэт къурор си гүзгүр къыссыхъуут. Іштим ѿшисхам яшни сицьтим, щихъынкъиштэм си піср яшыгъут.

Сыженинкъыхштагыншуу ныжээ, гүтээм шыши сијэжкъыр зырыз. Хэткынм ахэр сашиш ѿшынш, адажъя лъансем саххумэри исчи...

***

Сыбъядотысхъе сэ жиг дакъэм, абы си щыбыр изогъэкъу. Гуштагъу хүсесчынуу сицьтакым, сеүштешнүүт, сиғу зэгъхүү.

Жиг дакъэм худэу хэт шыгъуазз къущаштагынум мы дунейм. Зым хамыжжеки зэрхүүншем, зэхашынкъын зэрхүүнч.

Абы хэсакым зэкъо и піср, иджири уафим ар хоплыхъ. Къыджаха къүнчар къызылоо, и зы шху гур къыхыхуу лъым.

Акъжыкъар дакъэм щихъэлчтэйти, къеэхштагыншуу хэт ишхъ. Хъяэр, ишху тхъэмэр къышильель, жиг щихъэм и піскэ мэхъей...

***

Игъаштэм піс зыптыр заум хэккынм, зыр йоныкъуукин адрейм, егъегузав. Сэра зымыштэр мы дунейм шеккүкъыр, сиғу дыэр эзмыччу къызозау...

Жеш

1.

Сиғынхүүху аргуур къыншокт, гүштим къыншын къысфызш угуу къашхуум. Мазз ныкызур тхъэкүмүү егъеки, зэхихын зыхеири къаш.

Сэ езим Йедж щайы соупши, сяд-сияэр злихъар жимис. Къыскугъетпери зэм вагъул лъэлүү, гъашткүж, хэслэгъуу щымыз.

Уафим сиғу зоретар сымбызыи, и шху Гижкими сиғынодоо. Ау дэтхизм хүнисин, абы гъаштэ зыфынн зытэктур.

Псэхүгъуэм сари сыштохууэс...

Мы жаш къыхымыр убзину хэмийт, сиғат гутуу сехъу ар зэрхүүнчур. Сындоо къызгырулуу маҳум щымыт, сиғынхүүху щиджэн артуурим.

Ау, хабзэр араши, ишху мэш, пісүүз хъум дыть э бийм зыхагъапкы. Ишху зарыцуу сыхыдаа си изгъуущ. Уи насыш, сэ схүэлдуу укъапцэм...

2. Шэху Йедж энэ бжыхыхъ жэши, щыхынхъ макъым хадим къысчукъу. Зыгур къызоджо, къыдымхъеу. Ар къысчукъуаа арагъянч.

И лъаштэр уафим сиғу күү, ар зыхызшыз бълынхуу хъумакъ. Жын тэлкү къенчам - дунейр мэхъэмкэ, кърихъэжжеки сиғу күд.

Тэлкү сиғынхүүху ауу си къыншокт, сиғынхынжыкым къысчукъыт. Мы бъыхыхъ күүм и хабзэм тету къысчукъуна гъаштэр иреклүү.

Ишху щыху си жыгыгъэм сепсэльэнч, ар къызыххар сиғыншыз. Уигу ильбир уи щыхым шомбышынн си жаш бълыкъунири сиғу лъэш.

3. Шынмахуу жаш къызээрхүгүкш, шозш жигъыщхам хъэшхэе тээр. Апхуздуу күзар эмикүүк, къохух узс цынэр, щым къытхуу.

Абы гүпсисхэр ехүүж, джыныз гүр къаахуухуу. Абдеким си зыхысш щихъаш щытар си щыхым къытхуу.

Уэгу щигъым макъыр щигъунжш, -адрейм сицькынхъ къеухуу макъыр. Абы къиншэлэр къетгэшш, зы къару гүр къунтынки мэхъур.

Шынмахуу жаш къызээрхүгүкш ми сиғынхытэр сиғутвани. Гүхүү зекъуаныз ар къыншокт, күд сиғицэлүүт, ар мыхъуатэм.

Абыкын зэфимыгъзка, лъэкъынур сэгэльлагъу зынэсир. Къызхүүмүштэйн къызиджар ишху здэшым узш къыхохш узым...

4. Аргуур вагъуу гүр ижаш, хисхынчар узгүүмийн гүнэн. И пісм къызиджихъим эс къяжаш, хута зыгур си къызжигъи?

Жэуаным ѿшнешуу сиғылтэйнч, уеүнштэй сиғт дуней лъаштэнш. Жэх къакыз уафир эшэлбэлнүү, зыгур хэндэйн имышжиж.

Нэр здээлэр ишхүү ириинш, сиғуғиэнкым япм хүээу. Бэхжигэниш щынш щыншгэж. Жын вагъуэр блэнци си ишгүү шыт.

Аргуур зэшүүр къыстекүүнш, сегүпсиси ишху щыхукъ щигъаш. Уигу хэзгэшшыр сиғу күд, дэтхэнэр дэнэт къийнх къаш.

Гукъакъыж күд къызэхүүсчин, щэрийнш ишху щыхукъ щигъаш. Мийнхүэлүү сиғуғиэнкым: пълэмийкъыра хүнүн зыгынх...

Сабийгъуэм щыш

Сиғаш сэ мыйв ныбжээгъу, щигъарэт абы инағын. Ар къысчукъашуу къысчукъу, си хүхесчан абы лъягъу.

Псыфэм - щыхынштэй къысчукъу, щигъарэт абы инағын. Хэгүнчийнх щынш щыншгэж, щынштэй зэгтэгжүү и дзакъ.

Щынш щынштэй си щүү, щиму сиғы къызодай. Хэгүнчийнх щынш щыншгэж, зэгнэхим къызжигъи ар дэгүү.

Сиғашам арат къызиджар зымы сиғынхын а си мыйв. Пшэхэр егъелкүри блэгаш, сиғынхын симын...

* * *
Си лъагъуу щытахэр зытэлтижкын, сиғынхын пабжээм сиғынхы. Си юштагын джафу щыншкын, щигъицэлүү мэш юштагы.

Мыбдеч щыхестати си чышыр, щым къеккэри - жыги хъукаш. Си Йедж эбى къеккүйкъын, и щыхэктэм шизм хъхүэу зешэнц.

Удз къырыр Іушашуу къысчохуу, зыхэсбим си щыфэр дотхых. Абжын и бүхүүр плацэгъу, и гъаштэр жэрижм тетвыхүү.

Зи шхухэр зыхум э мэш щагъым, дзи хүд, зыгурхэр щоптэн. Си Йедж эбى къеккүйкъын, къызатэр иштэгүү түкүэл.

Гүпсисэм зехүүжжыр мыйтэйкүү, сиғынхын къысчохуу, илжир къесыхукъ щынштэй, сиғынхын къысчохуу.

Щынштэй зехамхын эззеххуу, сиғынхын къысчохуу, илжир къесыхукъ щынштэй, сиғынхын къысчохуу.

***

Щынштэй гүэрим сиғу щыш. Хым и бауэлбүү мы зыхэсбэр. Абы си хамз хүдүү сиғу щыш.

Си симынштэй гүэрим сиғу щыш. Сиғынштэй гүэрим сиғу щыш. Сиғынштэй гүэрим сиғу щыш.

Сыкызэршиштэй гүэрим сиғу щыш. Къызгурдукъи здэгүүр гъаштэр. Бэлжлаа хъяар изгу къыншгохъ, зэм төхүү пижым, зэм изгъуэнц.

Си гъаштэр закъум күз хъялш, сиғынхын къысчохуу. Шынштэй гүэрим сиғу щыш. Сиғынштэй гүэрим сиғу щыш.

Си япн къесым сиғынхын сиғу щыш. Емжигүүт, зынчыгъынч жысыз. Сиғынштэй гүэрим сиғу щыш. Сиғынштэй гүэрим сиғу щыш.

Си сиғынштэй гүэрим сиғу щыш. Сиғынштэй гүэрим сиғу щыш. Сиғынштэй гүэрим сиғу щыш.

Емжигүүт зэгүүр жесчар зынчыгъу, къызхэгт и фынштэй гүэрим сиғу щыш. Сиғынштэй гүэрим сиғу щыш.

Ильэхэр къуэрт, зыр зым щигъаш. Эххэрд жысыз, эххамхырт. Зынчыгъынч - солтээж гүщэм, соцэхэр, ислэгчдэг и нэгум фынштэй.

Къызгурдукъи здэгүүр жесчар зынчыгъу, къызхэгт и фынштэй гүэрим сиғу щыш. Сиғынштэй гүэрим сиғу щыш.

Ильэхэр къуэрт, зыр зым щигъаш. Эххэрд жысыз, эххамхырт. Зынчыгъынч - солтээж гүщэм, соцэхэр, ислэгчдэг и нэгум фынштэй.

Си маху гүэрим и щигъаш. Идхэрд жысыз, эххамхырт. Теншүүхүү щынш сиғынштэй гүэрим сиғу щыш.

Къызхэгт и фынштэй гүэрим сиғу щыш. Сиғынштэй гүэрим сиғу щыш.

Зэм зыхызх зуэрьбааэр, дикъя алдар пасалтээ закъум. Зорицхын къызиджар зынчыгъу, къызхэгт и фынштэй гүэрим сиғу щыш.

Зэм зыхызх зуэрьбааэр, дикъя алдар пасалтээ закъум. Теншүүхүү щынш сиғынштэй гүэрим сиғу щыш.

Зэм зыхызх зуэрьбааэр, къызхэгт и фынштэй гүэрим сиғу щыш.

Къебягэ къызынхуу щигъаш, къызхэгт и фынштэй гүэрим сиғу щыш.

Зыгъэпсэхугъуэ махуэм

Малъхъэдис

Зыгъэхъэзырар щхъэцмыйш! Изэш

• Шхыныгъуэхэр

Кіэртюфре кхъуей цинэрэ зыдэлъ дэлэн

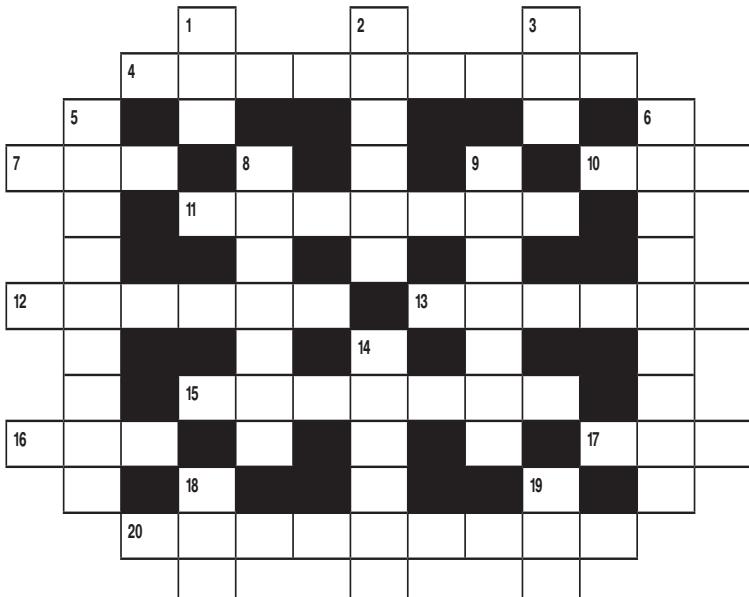
Фэ темылту гъэва кіэртюфир ягъеупщыу, кхъуей цынэр тъкыр цыкыурэ эзэпаупц! А псори лыхъэжым щабэу шлагъэк, тепщечьшхуз иралъхэ, шыгъу, шыбжий, джэргэн халъхэ, фыгуэ зехагъэзэрх. Ішкіл яштири ягъетъиль. Итлан пшагъа зыхэлт тхэв яху, абы кіэртюф ішкіл тралъхэ, тхэв клапажэр зэкіэрэгзэпщэжки, хулхъэлэх кхуреяу яху, и лувагыр см 2 хүэдизү. Дагъэ зышхуа төбэм иралъхэри, захуз яштыж. И кум салекіл гъуан хуашц, хэкульзэм ирагъэвэри, хээзүр хууху, дакъикын 10 - 11-кіл, ягъахъа. Тебэр кхытранхж, дэлэным тхууцына щаху, тъхъеура запаупщири, хуабзуяш, шатэ и гъусу.

Хальхъээр: тхээвым: гүэдэз хээжигъуэ - г 400, писуэ - г 200, пшагъауэ - г 10, джэргикіл ныкыуэ, фошигъуу, шыгъуу - узыхеим хүэдиз.

Дэлэним дэлъинур: кіэртюф укъэбзауэ - г 600, кхъуей цынэу - г 400, бжыны цынэу - г 100, шатэу - г 200, шыгъуу, шыбжийуэ, буршу, джэргинуу - узыхеим хүэдиз, дэлэн жъам шахуз тхууцынэу - г 30.

КҮБАТИЙ Борис.

Псалъэзэблэдэз

Зэхээзилхъвар
БИЦУ Жаннэш.

Мазаем и 4-м ди газетым тета псальэзэблэдэзим и жезуалхэр:

Екъуэклиу: 5. Езауз. 6. Бжыныэ. 7. Сунак. 9. Жъэгыпс. 12. Гүзээ. 13. Ажэ. 14. Бэгу. 15. Кіэрэф. 16. Унэлут. 18. Кіэнхэ. 20. Пхъэлс.

Къехыу: 1. Дерс. 2. Гу. 3. Кхууж. 4. Цхъэлс. 8. Назир. 10. Гүубажэ. 11. Бжы. 15. Клакэ. 17. Тхъусэ. 19. Тхъу. 21. Хъы.

Уашхэ

• Фэ фшцэрэ?

Уашхэм и фэм щхъуафэ-
дижкыныфэ теплээ илэш,
и ныбафэр хуэфыцафау
шытц. И щхъэбгүйтим-
кіл пхырыкі күс фыцэхэр
и плэ ляахуэхэм нос.
Уашхэм и къыхагыр см 60
- 90 мэхху, и хъэлъагыр кг
16 - 24-м нос.

АР ѿпсэу псы luфэ мэз-
хэм, бгылье мэзхэм, кхуакілхэм, псыхъуэхэм,
чыцхэм. Пшапа зэхэз-
гүзум в жэжкил ар йошакуэ
дэгигъуэхэм, хъэлшүүхэм,
хъэллацаа зэммылээжигъуэхэм.
Абы и шхыныгъуэхэм
куэду хохээ къэклыгъхэр.

Уашхэр щыхыахуз мэжей,
ща зытрилхъяар а зэмманым
кузупсэукыну хурокъу.

Гъавэм зэрэн хуэххүрэх зэ-
ригъэмашчмкэл ар мэзкү-
мэшыншэхэм сэбэлхүүх
яхууху. Уашхэм и лыр ішфіш,

и щэр узыфэ зыбжанэм я
хууххуэгъуэш.
Ди ляахэм уашхэр машцэ

щыхыуауэ къалъытэ. Ар хуу-
ма зэрхүнчным д цыххэр
хүшцэкүн хуешиш.

• Гупсысэр - псалъэклэ

Дакъикъитху

Дакъикъитху... Сыту мыхэ-
нэшхуз ял а дакъикъитхум...
Дакъикъитху узэрслэг-
тэй, сэзэрнонсэлым,
сэзэрлбгээдэтам! Сыту

сэзэрлбгээштэ...

Нобэузблэкаш, гукуслы-
митэу, сэныхуэпльэкыу,
сэпшхуэгүрхыкыу, си гур ки-
гылхыкы...

Сумылъэгъуарэ, сэнил-
хагъаууну хуумяяр? Сынду
сэхийнэу піэрэ сэ а уппшэхэм
я жэуапхэр?

Укеуплээктамэ-щэ?

Укъызбгээдыхъатэмэ... Сы-
тят кызжеплэнур?

Адрей ди зэлүүш кілэхэм
хүэдэй, укъызцэлүүштэнт,
укъысхуэгүрфэнт, сэлам гу-
агэу кызызэхъылану уз-
режжэйнум ихыну дакы-
кытхум...

Пхүэсщлауэ піэрэ гүхэль?
Хээз, пасац! Атэ си гум
хуабагъэ кынчыуш күдэйүэ
арац...

Сыту піэрэ-тэ а хуабагъэ
кэущину хуейр зыхэупб-
гээр, зыгъигүгүр?

Ар шогуг зынчла, зы-
нгэлплья, зыхэуплья цыху
куедум уз уемынхуу укъы-
зэцкынү... А хуабагъэ мыху-
хижу Ѣзыгъээтин гүхэль
хүэцшын...

Дакъикъитху... Сыту фыгуэ
дээзблагъэктэд а дакъикъи-
тхум. Агрорузы гүгээ нэцц
кызызхуэзшүүнээс поэр къе-
зыгъэлэд дакъикъитху...

Сыту сахуэнхыэрэ сэ а
дакъикъитхум... Псэр хуа-
багъэктэ зыгъэнцыфы-
нум... Укъызээрэсцэлүүш-
нум... Укъызээрэсчигүрфы-
нум... Сэлам кызызхуэж-
агруз гаццэр ішфілс
кызышызгъэхъу гүгээ
нэццхээр къэзгээштнум...
Іэнкуну сэхийнэу зыгъэ-
жэйнум ихыну дакы-
кытхум...

ЩОДЖЭН Залинэ.

• Тхыгъэ кілэхэм

Зыщытхъун хуейр

НОМИН гүэрүм илэц шэ-
гүэх хуяа хүүтил. Зэгуэрим
абхыэм псэльхыху зыб-
жан къахуукыл. Номинир
и зи пхүм хуабжуу Ѣыт-
хуурт: абы нэхъэр нэхъыф,
нэхъ дахэ шыммыу жилрт.
Адреир кыфілэуэхут-
эхим. Ар итшцэлүүштэд
номиним и цыххэр гүэрүм
и икли абы бгъэдхъэри шэхүү
еупшлацид: «Уа, мыр даэт? Мо
уипху нэхъ дахэм ушмыт-
хуу, мыдрей Ѣытхүүпсыр
хүбогъэжж...»

Абы дежжэл зригъээхки,
номиним жиац: «Уей,
зи уз күэдүн! Дахэр по-
ми ялъагуу, ар ямышнекэ
сышвиэркүй. Мыдахэр,
уцтыхуули пхуашарэт».

Дапщэ?

Дыгъуяжыр жэшкіл
чэтим күдрэ кытеуэрт,
я нэхъыбэи, пльэрхэри
хъээри зэркілэрыштам
хүэдэу, мэл яфхыкытти
күэжжирт. Ауз, зэрхажа-
эши, бгъэр күдрэ уэмэ - и
дамэр мэкүтэ. Ар дыдэр
кынчыцлаш щхъуэжжими:
мэлхыхээм хубдири, пхъэ

харьм ирадаад.

Игу тригъээгъэн мур-
ад, илэц. Дыгъуяжым зы-
гүэр бгъэдхъяауз иоупши:

«И-и, джакурыж, пшхын

идхыри мэл?» «Дапщэ?» -

жиац Дыгъуяжым.

Джэджьеим и щыуагъэр

ДЖЭДЖЬЕЙМ, джэдь-
кээм кынчицаа күдэйши, джэдь-
кылампэл аудан еши:
«Уа, феплэйт мыйби - нэ-
шыбзээш, зи собэл игъа-
щээлэц илэнхүмий!

Ар Ѣыззихым, джэдкъур-
тыйм жиац: «Е, дөлэ цыкыу,
апхузэ Ѣыжыпээр? А джэдь-
кылампэл илуу укъэ-
хууаш, зи арац, дунейм
укъытхуухуу, узыхумар.
Зи ар зыщумыгъэгүп-
щээш».

Къагъырмэс Борис.

Кавказын и Къурш нэхъ лагэхэр

Ишацхэммахуз

Пушкиним и щигу

Дыхтау

Джангитау

Шхъарз

Мжикри

Хокштантай

Къазбэц

Редактор нэхьщхэ ЖЫЛАСЭ Заурбэч

Газетыр 2016 гээм дыгъэгзээз и 19-м
Печатым и хуитынгээр хүмэнэйкэлэ
Къэбэрдэй-Балъкээр щынальэ бууху
щаплэм ПИ № ТУ07-00117-м щэту ят
хац.

Зы ильээсийн газетыр 156-рэ кыядоки. 12+

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхьщхээм,
секретарым - 42-56-19; унафэц-редак-
торхым - 40-48-54, 40-06-33;
жэзу зыхы секретарым - 42-22-82;
секретариатым - 42-22-66

Индексир П 5894 • Тиражыр 1.669
Заказыр №272

БИЦУ Жаннэ.

Газетын Iэ шытрайзар
сэхьэт 18.00-риц.

«Издательство «Южный регион»
ООО-м щытрайзач,
357600, Ставрополь край,
Есентыгыр кылэ, Ленинским и цэр зөзыхээ
уярам, 5, бегъуанэ - ешпичан къатхэр.

Къуршхэм я тепльэ дахэм дэтхэнэ зы цыхури етхээ-
къу. Кавказ къуршхэр Тамань хыттыгуныкъуэм ще-
гэжжаяз Аппшерон хыттыгуныкъуэм нос, километр
1150-рэ и кыхыгахыу. Абыхэм я нэхъ лагэ дыдэр
иащхэммахуз, Къазбэц къуршхэр я зэхуакураш.

КАВКАЗ къуршхэр ныбжькэц щалэу ябж. Зэхууагэ-
фащамкэ, ахэр илээ мелард 28-рэхууз араш. Абыхэм
я лагагын иджыры хохьэ, ильясмын сантиметр зыб-
жанэкэ. И лагагыр метр минитхум щигтүү Урысейм
къурший илэц. Ахэр посир Кавказын щылэц. Абыхэм
иацхуу блыр Къэбэрдэй-Балъкээрим итш. Псоми
иацхуу **Ишацхэммахуз** и зы цыгум метр 5621-рэ, адремм
метр 5642-рэ я лагагыц. Абы номыцц, иджыры ди
шыпээз илэцж: Дыхтау - метр 5204-рэ, Шхъара - метр
5201-рэ, Коштантай - метр 5122-рэ, Пушкин и щигу («Пик
Пушкина») - метр 5100-рэ, Джангитау - метр 5050-рэ, Ми-
жирги - метр 5025-рэ. Метр 5034-рэ зи лагагыр Къазбэц
Осетие Ишхъэрэмэр Куржымэр я зэхуакум хуоду.

Кавказ бlyжими Эверести удээйнир я гугуагыкэ
зэхуэдэу жал. Кавказын Ишацхэммахуз щегжжаяз Цей
нэсэхуу къуршхэр щымахуу гэмахуу ус тельц, мы-
нэлтийн 2000-м щигу илэц, посир эзэту метр зэбгү-
зэнтээз 1424-рэ мэхье.

УФ-м имызактээз, Европ писм щынхъ лагэ дыдэр
блыр Ишацхэммахуз. Ар Урысейм и тельдэжбильм
хабж. А къуршийн мынлыгэ 80 илэц. Псыжы, Бахь-
саныц, Балъкын къежэктэл яхухыр ахэрц.

Къэбэрдэй-Балъкээримэр Куржымэр я щым и
зэпильпээм хуоду **Дыхтау** блыр. Абы дэкыну цыхуу күэд
тегушхээркэйм, нэхъ шынагыз дыдэхэм ящищци. А
бгым усуксухээр күэдрэ къох, мывашхуэр къо-
льзэлэх, щымахуэр егээлеяу щыншылэц. Япо дыдэр
Дыхтау бгым цыху щыдэлжар 1888 гээрц. Абы лъян-
дэрэ дах-дахуу зыри дэклакын, уеблэм тэлкү нэхъ
тынши къыхынхуу зи лагагын илэхэм. Хэзлэмэтий, Фил-
липин тенджэхын и гүнгэгүү щылэ Палау къэралы-
гумуу. Дыхтау и тепльэрэ и лагагыр 5204-мра тету
дыхынхин ахьш 2011 гээм къыдигъялгаа зэршиштар.

Куржымэр Урысеймэр я ныкыз-ныкыу ябж **Шхъара**
блыри. Абы и дахагырь псальзээхэлжухийнхээн худээц.
Лупцэ-лупцэ зэтэл бгы кват лэлжыгыз эзэдэх
дигээзм пэлдэ, тихыхэцшыгхээ хэзлэмэтий зытет
мынлыжэх. Къурш джабом щыбогыз бгы джабэм
къежэх пынэнс бжыгъэншэхэр. Ар Бензенгийн блынны
хобж. Абы и щигуу зыглыжхылжухийн яго ирох, ауз а
куйрушийн цыху ягуу щыдаклар 1933 гээрц. Бгы лъялэм
даж щыс Ушгули къуажэр ЮНЕСКО-м и дунайпсо щэнхэм
хабж.

Безенгийн блынны нэхъ лагэ дыдэр хэт къуршыр **Кош-
тантайц**. Бгым жыжжуу укыццэлтээ, унэмэ в бгүн-
шагын тель унашхэм эшхүү улоогльж. Зылтыхыа-
күэхэр абы дакыну күэдэх хуяжьа пэти, зыри и щигум
нэссыфакын. Спортсменхэм ящээ а бгым удээжийн
дунай писм щынхъ шынагызэм ящищци зэршиштыр.
1888 гээнд бгым дэхын яхъя, Инджильским щынхъ ал-
пиниститэймэр ахыжэй ягыса гүэгүэлжэгъялтэрэ
хэжудаа щытац. 1889 гээрш япэ дыдэр абы и щигум
циху щыншасар.

Пушкин Александр и цэр зыфлаща бгыр Дыхтау и зы-
щигуу язынхыуухэм ябж, ауз зыкхын Бензенгийн щы-
лэрээр. Бгыр иджыри тэмээму яджахын. Абы япэ дыдэр
циху щыдаклар 1937 гээрц. 2007 гээм, къуршийн уз-
рэдэхийн нэхъ лагагыз тынши къагызтууны я мураду, абы
етуаныу щыншыа щытац. Щымахуэм мы щылээм щы-
лагырь градус 30-м щыншыгы, гэмахуум усуксухуэ
куэдрэ къох. Пушкин и щигум мынры пкытэзурэ уз-
рэйшишцырхийн имызактээз, сыйтим дежи жьапцшэхүэ
эзэришьшээ нэхъ гүэгүэлжэц абы удээжийн.

Джангитау блыри Безенгийн блынны хобж. Абы кило-
метр 12 и бгынгэц. А бгым лагагыз күэд илэц, ауз
уцидэхийн дэг гүэгүэх күэдийн үүюоз - лагагыз бгүн-
шэхэр, пыс зэрт бгүншнгэххэр, мынлыжэхэр. Гъат-
хэмэр гъэмахуэм бгыр лъялжжэр мэз лъялпэц, къущхэ-
хүч.

Безенгийн аузын и нэхъ лагагылжем ящищци **Мжикри**
блыри. Абы щыгынти илэц. Бгым и тыхыцэр мынлыжэх
гүнгээш. Ихүкэйр зынманын къызрахутамкэ, и гүнгээш
мынлыжэхээр къыгүхжэхэр, нэхъри нэхъ иных хуац.
Япэ дыдэр мы бгым цыху щыдаклар 1889 гээрц.

Ишацхэммахуз нэмыцц нэхъ яцхыд дыдэр **Къазбэц**. А
бгым ус, узэрд, күэд хуацац. XIX лэхцээгүүцээшээ
абы Шэт бгынгэц еджэу щытац. Нобэр къызидэсн а бгым
щэх, хъыбэр күэд илэц. Ди зынманы мын бгым и джаб-
хэмэр ушцхээлэл магмэ динихахам. Апхүэд мывэхэр
тхэмбийнфэцчи, адрехам къацхос. Ахэр промышлен-
ностын къынчагъэсээб, мафэм зэрийнс къыхэйнүү.
Казбек цыху щыдаклар накыгыгэ мазэм къынчагъэж-
хуу жээлэгээш мазз пшончын. Щымахуум бгым пш тув
тэштэш. Япэ дыдэр 1868 гээм а бгым цыху дэклай щы-
тац.

«Урысейм и щомыц» дамыгыр къынчагъэфэшэн
папшээ альпинистхэр зыдэхын хуейхэм, зи лагагыр
метр минитхум щигтэхэм ди бгыхэри яхэтш.